

*До спеціалізованої вченої ради
ДФ 41.086.097
Національного університету
«Одеська юридична академія»*

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук,
доцента Берназ-Лукавецької Олени Михайлівни
на дисертацію КОЛОДІНА АРТЕМА ОЛЕКСІЙОВИЧА
на тему:**

**"Цивільно-правова відповідальність за невиконання чи неналежне
виконання умов договору чартеру (фрахтування)",
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю «081» Право**

Актуальність теми дослідження. Слід констатувати, що дисертаційне дослідження Колодіна Артема Олексійовича присвячене актуальному та недостатньо дослідженому у вітчизняній науці цивільного права питанню цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання умов договору чартеру (фрахтування).

В умовах проведення в Україні соціальних та економічних перетворень важливого значення набуває проблема подальшого розвитку і вдосконалення правового регулювання відносин у сфері транспортної діяльності, в тому числі проблем цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання умов договору чартеру (фрахтування). Зазначене обумовлено перш за все тим, що економіку будь-якої держави неможливо уявити без послуг, пов'язаних з транспортними перевезеннями. Більш того, у всіх країнах світу транспорт є однією з важливих галузей, складовою частиною суспільних стосунків, є сферою життєдіяльності, яка багато в чому визначає рівень розвитку країни і суспільства, можливість переходу до ринкових відносин, ступінь

забезпеченості прав і свобод людини і громадянина, стан навколишнього середовища тощо.

Водночас сьогодні цивільне законодавство України перебуває на шляху реформування, що здійснюється в контексті приведення національного законодавства до законодавства Європейського Союзу. Для цього доцільно переглянути сучасні концепції правового регулювання відносин, що виникають з підстав виникнення та припинення договору чартеру (фрахтування) взагалі, та цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання умов договору чартеру (фрахтування), зокрема.

Від цього залежить формування підґрунтя для розробки нової законодавчої концепції приватного права з врахуванням вимог європейських стандартів. Крім того поява нових приватних відносин потребує відповідного правового регулювання як у цивільно-правовій сфері, так і в інших галузях права. Все це потребує усунення прогалин у законодавстві, застосування аналогії закону та аналогії права, а також інших подібних способів. При цьому нормативних визначень поняття «цивільно-правова відповідальність» в цивільному праві України є чимало, особливо у сфері регулювання договірних та майнових відносин. Проте це не дає підстави для прямого застосування одного з таких понять - «цивільно-правова відповідальність за договором фрахту» - під час визначення об'єкта правовідносин, які виникають з договору чартеру (фрахтування).

З урахуванням вищевикладеного, звернення Колодіна А.О. до даної теми є актуальним, теоретично обґрунтованим і викликано практичними потребами. Крім того, актуальність дисертаційного дослідження обґрунтовується і тим, що на практиці виникають питання, пов'язані із застосуванням норм ЦК України, що регламентує досліджувані питання, які вимагають теоретичного і законодавчого дозволу або спеціального

тлумачення. Потреба в цьому актуалізується у зв'язку з великою кількістю спорів, що виникають на практиці, при визначенні поняття, підстав та умов цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання умов договору чартеру (фрахтування).

На підставі вище визначеного слід визнати актуальним дисертаційне дослідження Колодіна Артема Олексійовича на тему «Цивільно-правова відповідальність за невиконання чи неналежне виконання умов договору чартеру (фрахтування)», метою якого є спеціальне комплексне дослідження теоретичних і практичних проблем цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору чартеру (фрахтування), апробованої на широкому нормативному матеріалі, а також внесення пропозицій щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства України в цій сфері. Автор дисертаційного дослідження по-новому підійшов до проблеми, присвятивши роботу не тільки дослідженню саме норм права, що регулюють означені відносини, а й звернувши увагу на історичні передумови появи цього інституту, його історичний розвиток та сучасний стан.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дисертаційному дослідженні, можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем цивільно-правового регулювання відносин, що виникають з договору чартеру (фрахтування) (Акт Національного університету «Одеська юридична академія» від 24 жовтня 2022 року, Акт Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) від 27 жовтня 2022 року); правотворчій діяльності – для вдосконалення чинного цивільного законодавства України у сфері регулювання відносин, що виникають з договору чартеру (фрахтування); правозастосовній діяльності – для вдосконалення практики застосування актів чинного цивільного законодавства України, що регулює відносини.

які виникають з договору чартеру (фрахтування) (Акт Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) від 27 жовтня 2022 року); навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін: «Цивільне право», «Цивільне процесуальне право», «Зобов'язальне право», «Транспортне право», «Правове регулювання перевезень в Україні» тощо. (Акт Національного університету «Одеська юридична академія» від 24 жовтня 2022 року).

Ступінь обґрунтованості положень і висновків дослідження. Дисертаційне дослідження Колодіна А.О. характеризується оптимальною, продуманою дослідницькою стратегією та логікою розв'язання проблем, що притаманні науковому аналізу. Змісту дисертації притаманна методична і концептуальна цілісність, гармонійність наукового викладу, в цілому позбавленого односторонніх чи категоричних висновків. Автор показав себе вдумливим, принциповим, уважним до деталей науковцем, який ретельно провів аналіз досліджуваних питань.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені у дисертаційному дослідженні, мають достатній ступінь обґрунтованості, оскільки базуються на теоретичних працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених – представників науки цивільного права. Зокрема, теоретичною основою дисертаційного дослідження є наукові праці українських і зарубіжних вчених із загальнотеоретичної юриспруденції, цивільного права, економіки та інших галузей права. Наприклад, при вивченні цивільно-правових проблем в сфері цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору чартеру (фрахтування) були проаналізовані праці учених: О.М. Берназ-Лукавецької, В.І. Борисової, С.О. Бродовського, С.Д. Гринько, Н.Ю. Голубевої, У.П. Гришко, І.В. Давидової, О.В. Дзери, О.В. Земської, І.С. Канзафарової, О.О. Лов'як, І. С. Лукасевич-Куртнік, В.В. Луця, О.Д. Несімко, І.С. Ніжинської, О.С. Онищенко, О.О. Отраднової, А.О.

Пандурської, О.І. Панченка, В.М. Парасюка, В.А. Попова, В.Д. Примака, С.В. Резніченка, О.О. Рубана, О.В. Столярського, Р.О. Стефанчука, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Є.О. Харитонova, О.В. Церковної, В.Л. Яроцького, та ін.

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, Цивільний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Кодекс торговельного мореплавства України, Повітряний кодекс України, інші нормативно-правові акти України, а також акти законодавства деяких зарубіжних країн.

Емпіричну базу дослідження становлять рішення судів, розміщені в Єдиному реєстрі судових рішень по справах щодо цивільно-правової відповідальності сторін за невиконання чи неналежне виконання договору чартеру (фрахтування), ухвали та постанови Верховного Суду України, Верховного Суду.

Сформульовані у дисертаційному дослідженні наукові положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими. Вони зроблені з використанням загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. У роботі використані як загальнонаукові (діалектичний, логічний (аналіз, синтез, аналогія), структурно-системний), так і спеціальні методи (історичний, порівняльно-правовий, формально-юридичний, методи періодизації та класифікації).

У дисертаційному дослідженні чітко сформульована мета, що полягає у спеціальному комплексному дослідженні теоретичних і практичних проблем цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору чартеру (фрахтування), апробованої на широкому нормативному матеріалі, а також внесення пропозицій щодо вдосконалення чинного цивільного законодавства України в цій сфері.

Об'єкт і предмет дослідження визначені відповідно до встановлених вимог та дозволяють всебічно проаналізувати проблему, не виходячи за межі наукової спеціальності.

Дисертаційне дослідження виконано на достатньо високому науковому рівні та належно оформлено. Основні теоретичні та практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені у 7 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях (або 5 фахових та 2 зарубіжні), зокрема одну статтю опубліковано в журналі, що входить до міжнародної наукометричної бази Web of Science Core Collection та 8 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях та круглих столах.

Дисертаційне дослідження написано грамотно, сприймається легко і з інтересом. Список використаних джерел оформлений відповідно до встановлених вимог, зауважень не викликає.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертаційне дослідження є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору чартеру (фрахтування).

Цікавим є висновок автора про те, що на власника зафрахтованого за договором чартеру судна покладається відповідальність за втрату або пошкодження вантажу у випадку, якщо з тексту коносаменту, внесеного рукописним способом, та фактичних обставин справи можна зробити однозначний висновок про те, що саме власник судна, а не фрахтувальник є стороною за договором перевезення вантажу транспортними засобами. При цьому «застереження щодо визначення перевізника», внесеного друкарським способом, не повинно мати скільки-небудь суттєвого доказового значення (стор. 11).

Заслужує на увагу висновок про те, що незалежно від того, чи діє фрахтувальник при укладанні договору перевезення від свого власного імені або від імені власника судна, як договір перевезення по коносаменту визнається договір тільки між вантажовласником і фрахтувальником і,

отже, відповідальною особою за пошкодження чи втрату вантажу вважається виключно фрахтувальник судна (стор. 114).

Науковий інтерес становить висновок про необхідність закріплення на законодавчому рівні понять «фрахтівник», «фрахтувальник» та одночасно внесення доповнень до ЦК України, зокрема до ст. 912 (стор. 172).

Крім того, в дисертаційному дослідженні є багато інших цікавих висновків та пропозицій.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Враховуючи викладене, можна констатувати високий теоретичний рівень представленого дисертаційного дослідження та його практичне значення. При цьому, як і будь-яке оригінальне дослідження, воно має окремі дискусійні положення. У зв'язку з цим, слід звернути увагу наукової громадськості на деякі дискусійні моменти та спірні положення дисертаційного дослідження Колодіна А.О.

Докладне дослідження автором питань щодо поняття, підстав, умов цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання умов договору чартеру (фрахтування) за цивільним законодавством України, дає достатні підстави зробити загальний висновок, що зміст дисертації в повній мірі розкриває тему роботи та питання плану дослідження, завдяки чому можна вважати її завершеним науковим дослідженням в цілому.

Проте в дисертаційному дослідженні є певні недоліки, а також окремі положення і проблеми, які можуть стати підґрунтям для дискусій:

1) На нашу думку, робота тільки виграла б, якщо б при розгляді підрозділу 1.2. «Становлення та розвиток законодавства щодо цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору чартеру (фрахтування)» автор поділив би на певні періоди (етапи) розвитку законодавства з досліджуваних питань.

2) У підрозділі 2.1. «Поняття цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору чартеру (фрахтування)», автор вказує, що відносно визначення цивільно-правової відповідальності і її характерних ознак, в юридичній літературі вже багато років точиться дискусія, наводить різні точки зору, проте не зазначає, якої саме точки зору дотримуються він. Тому при публічному захисті це питання підлягає уточненню.

3) У підрозділі 1.3. «Загальна характеристика правовідносин, що виникають із договору чартеру (фрахтування)» автор, окрім дослідження інших питань, надає цивільно-правову характеристику договору чартеру (фрахтування), проте недостатньо приділяє увагу видам даного договору. У зв'язку з чим хотілося б почути думку автора з цього приводу.

4) При дослідженні питань цивільно-правової відповідальності за невиконання чи неналежне виконання договору чартеру (фрахтування) доцільно було б навести більше прикладів аналізу зарубіжної практики, щодо вирішення теоретичних та практичних проблем. Тому роботу збагатив би аналіз норм законодавства зарубіжних країн на предмет їх можливого врахування при оновленні національного законодавства.

Наявність дискусійних питань не впливає на загальну позитивну оцінку реалізованої автором наукової роботи. Зазначені зауваження до положень дисертаційного дослідження, що виносяться на захист в цілому не впливають на позитивну оцінку роботи, натомість спрямовані на спонукання автора до подальших поглиблених наукових досліджень в майбутньому, вони можуть стати предметом наукових дискусій науковців та практичних працівників. Отже, відзначені недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки

України. Для її тексту характерний формально-логічний спосіб викладення матеріалу, робота є логічно завершеною і характеризується єдністю форми і змісту та свідчить про особистий внесок дослідника в юридичну цивілістичну науку.

Дисертаційне дослідження А.О. Колодіна є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить нові теоретичні положення й висновки, результати необхідних наукових узагальнень предмета, що досліджується, практичні рекомендації, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для науки цивільного права України. Тема і зміст дисертаційного дослідження загалом відповідають спеціальності 081 «Право».

Таким чином, дисертаційне дослідження «Цивільно-правова відповідальність за невиконання чи неналежне виконання договору чартеру (фрахтування)» підготовлено відповідно до нормативних вимог до дисертаційних робіт, а її автор – Колодін Артем Олексійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності «081 - Право».

**Кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
цивільного права
Національного університету
«Одеська юридична академія»**

Олена БЕРНАЗ-ЛУКАВЕЦЬКА

*Директор Одеської юридичної академії
вчений секретар ректорат
Олена Берназ-Лукавецька*

